

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

ГУМАНІТАРНО- НАУКОВЕ ЗНАННЯ: ДИСЦИПЛІНАРНІ МАТРИЦІ

**Матеріали
міжнародної наукової конференції**

9-10 жовтня 2015 р.
м. Чернівці

Чернівці
Чернівецький національний університет
2015

модерністських спалахів у ХХ ст. Кожен із означених періодів, започаткувавши цікаві модерністські проекти, не зміг їх зреалізувати. Видається, що основні періоди модернізму постають не тільки черговими хвилями, що змінювали одна одну, а й еволюційними етапами, кожен із яких доповнював попередній, розвивав ті естетичні явища, які були штучно обірані й нівельовані. З цього погляду, слушним постає міркування авторів «Літературознавчої енциклопедії», які наголосили, що кожен наступний етап модернізму становить еволюційний відрізок у зіставленні з попереднім, продовжуючи та розвиваючи кращі його творчі надбання й водночас пропонуючи власні художньо-філософські моделі.

Володимир Горбань (Харків),
Олена Горбань (Полтава)

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ РАДИКАЛІЗМ ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Суспільно-політичний радикалізм – складова частина всесвітнього історичного процесу як одна з його рушійних сил. За визначенням (від лат. *radix* – корінь, *radicalis* – корінний, рішучий у вирішенні проблем) суспільно-політичний радикалізм об'єднує прихильників докорінних змін у суспільному житті за умов накопичення нерозв'язаних проблем, що потребують свого вирішення і не вирішуються еволюційно. Виникають гострі суперечності й зіткнення між консерваторами (тими, хто оберігає традиції) та реформаторами (тими, хто виступає за зміни, перетворення старого) і революціонерами (тими, хто прагне суспільного перевороту на основі ліквідації старих і запровадження нових відносин).

Періодичність у послабленні, затишші чи активізації суспільно-політичного радикалізму об'єктивно зумовлюється станом суспільного життя: розвитком, занепадом, стагнацією. Суб'єктивно ж – наявністю лідерів і організацій радикалів.

Відповідно, посилюється чи послаблюється, а то й зникає суспільний інтерес до цього явища людського життя.

Сучасний цивілізаційний конфлікт між глобалізацією та антиглобалізмом (прихильниками і противниками всеохопної уніфікації норм і стандартів суспільного життя країн світу) спричинив нову хвилю суспільно-політичного радикалізму (націоналістичного, релігійно-фундаменталістського та ін.) в різних країнах і, відповідно, актуалізував його наукові дослідження в міжнародному масштабі.

Самовизначення незалежної України в глобалізаційному контексті та внутрішньому кризовому становленні спричинило появу і популяризацію вітчизняного суспільно-політичного радикалізму, що викликало науковий інтерес до нього українських істориків, політологів, правознавців та інших представників соціально-гуманітарних дисциплін. Зокрема, було проведено круглий стіл: «Правий радикалізм у сучасній Україні: між владою та суспільством» [1]. З'явилися авторські наукові публікації [2].

Аналіз сучасного стану наукового дослідження суспільно-політичного радикалізму, на думку авторів, виявляє як головний недолік, відсутність у них всебічного підходу до вивчення об'єкту, що суперечить вимогам методу об'єктивності. Такий стан зумовлено міжпредметним ізоляціонізмом досліджень у вузьких межах предметів окремих наук: соціології, політології, теорії права, історії та ін. Превалюють ситуативний інтерес до правого радикалізму, негативні оціночні судження на основі ототожнення радикалізму з екстремізмом, тероризмом, розгляд радикалізму як форми деформації правосвідомості, загрози національній безпеці.

Цілісне об'єктивне розуміння суспільно-політичного радикалізму, як об'єкту наукового дослідження, можливе тільки на основі всебічного міждисциплінарного підходу та диференційованого аналізу й оцінок сукупності фактів у їх причинно-наслідковому зв'язку. Окреслимо схему такого підходу в дослідженні.

По-перше, в історичному аспекті помилково вбачати витоки суспільно-політичного радикалізму в ученні Ж.-Ж. Руссо і організаціях радикалів Англії 1760-1780 р.р., як це робить О. Савенко [3, с. 128]. Виходячи з визначення поняття

радикалізму, його історичні витoki сягають стародавніх часів фараона Ехнатона (Аменхотепа IV); афінських реформаторів Солона, Клісфена, Ефіальта, Перікла та спартанських Агіса IV, Клеомена III, Набіса, римського реформатора Сервія Туллія, повстанців Спартака. До числа радикалів слід відносити релігійних реформаторів, просвітителів Нового часу, козацьких повстанців, зокрема, Б. Хмельницького в Україні, революціонерів буржуазних, соціалістичних, антиколоніальних революцій, а також расистів, фашистів та ін. У цьому контексті досліджень слід намагатися долати однозначні оціночні судження та вдаватися до конкретно-історичного аналізу причин і наслідків діяльності радикалів, конкретних осіб і організацій радикалів з внутрішніми суперечностями поміж ними як ідеологами-мрійниками, фанатами-виконавцями, негідниками й розбійниками, які долучалися до радикалізму з корисливих міркувань. Не забуваймо закономірність радикальних суспільних змін, виведену з кількох французьких революцій: вони задумуються мрійниками, здійснюються фанатами, а їхніми результатами користуються негідники, які відсторонюють чи знищують перші дві категорії осіб.

По-друге, потрібно враховувати вдосконалення технологій політичної боротьби в сучасних розвинутих країнах, які переймаються, як зразок, іншими, зокрема Україною. Досі не отримала належної уваги науковців висловлена В. Кременем та В. Ткаченком теза щодо «еластичних» технологій політичного менеджменту: блокування противників влади ще до їхньої легалізації в системі демократичних інститутів шляхом делегітимізації чи зіштовхування на позиції непопулярного в суспільстві радикалізму [4, с. 7].

Розшифровуючи ці теоретичні абстракції, вкажемо на конформізм (пристосуванство) як найпоширеніший вид правомірної суспільної поведінки в силу особливостей масової соціальної психології. За відсутності революційної ситуації це обумовлює непопулярність радикалізму для більшості населення, яке прагне стабільності, а не загрозливих для нього радикальних реформ чи революцій. Стосовно «еластичних технологій», то до них належать: «демонізація» радикалів з метою їх компрометації

методами провокацій, агентурна розробка лідерів відкрито і «в темну», дезінформація та інші сучасні методи інформаційної та психологічної війни. Приводи для правового переслідування чи заборони радикалів, таким чином, створюються штучно. ЗМІ лякають пересічних громадян «демонами» радикалізму.

По-третє, суспільно-політичний радикалізм у його конкретно-історичних виявах є мінливим явищем, оскільки він залежить від тих чи інших суб'єктів, які визначають його діяльність і від стадій своєї еволюції. Достатньо спрощеним є розгляд радикалізму як форми деформації правосвідомості, що пропонує М. Черкас, або як загрози національній безпеці, що пропонує О. Савенко. Якщо досліджувати об'єкт у розвитку та у зв'язку з загальною суспільно-політичною ситуацією, то деформацією правосвідомості може бути й конформізм пасивної більшості суспільства, який консервує наявні відносини зі страху перед можливими труднощами вирішення назрілих у суспільстві проблем. Тим самим проблеми загострюються, і деформується загальний стан суспільства на передкризовій і кризовій стадіях розвитку. За таких умов загрозу національній безпеці створює не суспільно-політичний радикалізм у боротьбі за рішуче розв'язання проблем, а влада і мовчазна конформістська більшість, які опираються назрілим докорінним змінам у суспільстві.

Принагідно зазначимо, що видатні особистості з владної еліти, які самі йшли на радикальні реформи, щоб уникнути руйнувань революцій і супутніх їм громадянських воєн, як правило, закінчували трагічно, внаслідок незадоволення ними з двох боків: своїх союзників – за надмірний радикалізм і своїх противників – за недостатній радикалізм (їх проганяли чи вбивали, як це було з Солоном і Клеоменом III у Греції, Олександром II в Росії чи М. Горбачовим в СРСР).

По-четверте, реформи, здійснювані владою під тиском радикалізму чи суспільні зміни, здійснювані внаслідок перевороту самими революціонерами-радикалами так чи так рухають історію як в позитивному, так і в негативному аспектах. Виходячи з тези Ф. Енгельса про те, що будь-який прогрес одночасно є регресом, оскільки закріплює однобічний розвиток, радикальні суспільні

зміни демонструють позитив у випадку успішного розв'язання суспільних проблем, чи негатив в іншому, неуспішному випадку. Тим самим збагачується історичний досвід цивілізаційного розвитку людства щодо варіативності його напрямків. У вказаному аспекті наукових досліджень суспільно-політичного радикалізму контрпродуктивною є пропозиція Ф. Фукуями – апологета «кінця історії» в сенсі універсалізації західної ліберальної демократії як остаточної форми правління. Головну ідею, що передбачала нав'язування всьому світові західної моделі лібералізму, Ф. Фукуяма вбачає не в тому, щоб ліберальними стали всі суспільства, а в тому, щоб були забуті ідеологічні претензії на інші, більш високі форми співжиття [5, с. 134-135, 139-145]. Проте, вічні в історії – тільки зміни, а будь-які владні моделі не вічні.

Окреслена авторами схема міждисциплінарного підходу до досліджень гуманітаріями історичного феномену радикалізму як чинника суспільно-політичного розвитку не є вичерпною і пропонується для обговорення. У можливій дискусії з пропонованого предмету важливо дотримуватись основної переваги науки над політикою: об'єктивність на противагу суб'єктивності. Залежно від вибору вектору дискусії, істину можна знаходити (в першому, науковому варіанті) чи втрачати (в другому, політичному варіанті).

Література

1. Форум націй [Електронний ресурс]. – №11-12/138-139. – Листопад – Грудень, 2013. – Режим доступу : <http://www.forumn.kiev.ua/newspaper/archive>.
2. Васильчук Є. О. Ідеологічні доктрини українських правоекстремістських об'єднань у контексті постмодерністського дискурсу (на прикладі УНА-УНСО) / Є. Васильчук // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. Випуск 3 (19) 2013. – С. 16-20 ; Савенко О. А. Сутність та зміст політичного радикалізму : спроби теоретичного аналізу / О. Савенко // Економіка та держава. – 2014. – №2. – С. 127-129 ; Черкас М. Є. Радикалізм як форма деформації правосвідомості / М. Черкас // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – Вип. 27. – 2014. – С. 117-125 ; Стряпко І. О. Визначення феномену крайніх правих політичних

- партій / І. Стряпко // Вісник Дніпропетровського університету. – 2015. – №1. – С. 225-233.
3. Савенко О. А. Сутність та зміст політичного радикалізму : спроби теоретичного аналізу / О. Савенко // Економіка та держава. – 2014. – №2. – С. 127-129 ; Черкас М. Є. Радикалізм як форма деформації правосвідомості / М. Черкас // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – Вип. 27. – 2014. – С. 117-125.
 4. Кремень В. Українська держава у контексті глобалізму / В. Кремень, В. Ткаченко // Урядовий кур'єр. – 1997. – № 227-228. – 6 грудня.
 5. Фукуяма Ф. Кінець історії? / Ф. Фукуяма // Вопросы философии. – 1990. – №3. – С. 134-148.

Тетяна Кравченко (Суми)

ІНФОРМАЦІЙНО-МЕРЕЖЕВА ПАРАДИГМА В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО- ГУМАНІТАРНОГО ЗНАННЯ

Початок ХХІ століття ознаменований низкою найважливіших наукових відкриттів і експериментів, які істотно розширили можливості людського розуму в процесі пізнання та створення нових технологій виробництва й розвитку навколишнього середовища. Ці відкриття мають глобальний характер і безпосередньо впливають на розвиток планетарної цивілізації.

Поряд з активним розвитком природничо-наукового знання і його практик відбувається і прогрес гуманітарного знання, їхнє зближення. Якщо раніше природознавство розвивалося самостійно, то сьогодні, у час панування постнекласичної науки, коли досліджувані об'єкти залучають людину-спостерігача, методологія вивчення цих об'єктів певною мірою має подібні риси з методологією гуманітарних наук.

Сьогодні «гуманітарне знання займає визначальне місце в системі наук, оскільки в ньому схрещуються потоки інформації, що надходять з інших галузей знання. Це пояснюється тим, що людина належить і до природи, і до суспільства, і до культури, що в її існуванні й розвитку особливо яскраво виявляються загальні закони буття, які досліджуються філософією» [3, с. 66]. Людина